מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין כו': ורמינהו [א] דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ובמומחה מחזירין והקתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם א"ר נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת דאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר (א) א"ל רבינא לרב אשי אפילו טעה בר' חייא ורבי אושעיא א"ל אין אפילו בדרב ושמואל אמר ליה אין אפילו בדידי ודידך א"ל אטו אנן קטלי קני באגמא אנן היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא דשמעתא אזלי כאידך היינו שיקול הדעת איתיבי' רב המנונא לרב ששת מעשה בפרה (של בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה (ב) שאמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה שכל המומחה (ג) לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד אי נמי בשיקול הדעת טעית מומחה (ד) לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר"ט וקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

מיכן שפותחין כו'. ומדיליף פתיחת הזכות מהכא היינו אי לא קטלא לא תידחל כאביי ורבא: **מה שעשה עשוי.** אלמא לא הדר: **במומחה.** יש בו כח לחזור ולא מצי למימר ליה בעל דין אנא כי טעמא קמא דידך עבדינא אבל בשאינו מומחה מצי אמר ליה מי יימר דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר ובהאי הוא דטעית: **פטור מלשלם.** אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלא בישא דההוא גברא גרם ליה למיטעי: **יש גדול הימנו.** אותו גדול (מחזירם) דבריו של זה דיש בו כח לבטל: **אין גדול ממנו.** לא ניית ליה בעל דין לאהדורי עובדא ואפי' זה אומר טעיתי לאו כל כמיניה: **טועה בדבר משנה.** שטעותו גלוי בדבר המשנה אין דינו דין לגמרי וחוזר: **שיקול הדעת.** לקמן מפורש: **ואפי' טעה בר' חייא.** האי דבר משנה דקאמר מי אמרי' דאפי' טעה בדבר המשנה בתוספתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא שהם סידרו התוספתא וסתמו בה מה שסתמו ולא הוי עיקר כל כך כמשנתנו שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הישיבה מגיה אלא על ידי שהוא נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידום על בורייס: **ואפי' בדרב ושמואל.** במימרא דידהו שפסקו מסברא שלהם ולא הויא מתני' אלא סברא: **אטו אנן קטלי קני באגמא אנן.** אחרי שאמרתי לך שאף הטועה בדברי האמוראים האחרונים חוזר מאי גריעותן מדאמריני: **קטלי קני.** קוצצים קנים ומלקטי עלים: **סוגיין דעלמא כאידך.** רוב הדיינין נראין להם דברי השני: **לרב ששת.** דאמר טעה בדבר משנה חוזר: **האם שלה.** בית הריון ונקראת ערפחת ושלפוחית ובלע"ז מטריל"ה: **והתירוה.** מפני שאמר תודוס הרופא: **אין פרה וחזירה כו'.** לפי שטובות הן ואין רוצין שיהיו מצויות במקומות אחרות וקא חזינן דמתקיימות: **הלכה חמורך טרפון.** כלומר צריך אני למכור את חמורי ולהחזיר פרה לבעלים: **טועה בדבר משנה אתה.** סתם משנה היא באלו טריפות (חולין נד.) ניטלה האם שלה כשירה: **וטועה בדבר משנה חוזר.** ולקמן פריך הכא מאי חזרה איכא הרי האכילה לכלבים: **הכי קאמר ליה.** רב המנונא אי אמרת בשלמא כו': **אלמא קם דינא.** כלומר מה שהורה הורה ואי נמי איתא קמן לא הדרא מיתכשרא: **היינו.** דאמר ליה דאי לאו דמומחה הוא הוה בעי שלומי: **לאו כלום עבדת.** דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שהשליכה לכלבים ואת לא אפסדת ליה מידי במאי דפסקת עלה שם טרפות דהא אי בעית למהדר הדרת: **רב חסדא.** מהדר לעיל לשנויי מתניתא דן את הדין: **נשא ונתן ביד.** מה שעשה עשוי: **לא נשא ונתן ביד.** אלא זה לבעל דין והוא עושה מעצמו מחזיר הממון מזה שקיבלו לזה שנתנו: **נשא ונתן.** הוא עצמו גבה מזה ונתן לזה: **בשלמא חייב את הזכאי.** שפיר מצי לאוקמי מה שעשה עשוי דקתני בה שנטל מן הזכאי ממש מידו שלא כדין ונתן לתובע: **אלא זיכה את החייב.** על כרחיך לא שייך הא לישנא אלא במזכה את הנתבע שהיה חייב לשלם ואמר לו פטור אתה דאין לשון זכאי אלא לשון נקי ופטור: **כיון דא"ל פטור אתה.** וזה היה מוחזק ועכבוהו על פיו כמי שנתן ביד דמי: **אלא.** מחזיר לחובה ע"כ משמע מתחלה זכהו וזה"ל פטור אתה וקאמר מחזירין: **ומשני חדא קתני.** לגלגלו לחובה אין מחזירין מאחר שזיכהו אלא משלם מביתו וממתני' חדא קתני מחזירין הדבר לזכותו כגון שחייבוהו תחלה ולא נשאו ונתנו ביד מחזירין לזכותו שהוא חובה לזכותו על חבירו שמחייבין אותו להחזיר מה שגבה: **דכוותה גבי נפשות.** על כרחיך הכי בעי לפרושה ולתת חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות:

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. וא"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם דאכתי לא מיתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כשעירבן בעל הבית ולבסוף ס"ל כשעירבן חכם והשתא מה שעשה עשוי שעירבן ברוב פירותיו טהורים דבטלי ברובא וישלם מביתו שעירבן בפירות מועטים וא"ת למאי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות דף כח:) דאתיא כר"מ הא שמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' נג:) גבי נפלו ונתפלעו דאפי' שגג לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ואם כן היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קניס האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו שלא הכרוז נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים וא"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"ל דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכה: **השתא** נמי לא כלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים א"כ טובא עבד ותימה דבפ' עד כמה (בכורות ד' כח: ושם) בההיא (ה) דן את הדין בעי לאוקומי כר"מ מקמי דלוקי כשנטל ונתן ביד אמאי חייב חכם כשטיהר את הטמא כמה שעירבן בעל הבית בפירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וי"ל דסוגיא דהכא אתיא כרבנן אבל לר"מ דדן דינא דגרמי חייב אע"ג דאילו לא עירבן הוה הדר דהא מרלה דינר לשולחני ונמצא רע מחייב לר"מ בהגוזל קמא (ב"ק ד' ק. ושם) אע"ג דאילו הוה קמן הוה הדר: שעירבן

רבינו חננאל

מיכן שפותחין בתחלה לזכות בדיני נפשות: דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. איני והתנן בבכורות פרק ד' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא הטהור טיהר הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ופרקי' מתניתין במומחה לפיכך תני מחזירין. והא דתנן ישלם מביתו בשאינו מומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם מכלל שעמד הדין ואין מחזירין אפילו מומחה לרבים ופריק רב נחמן במומחה שיש גדול ממנו עמד הדין וישלם מביתו ומומחה שאין גדול ממנו פטור מלשלם. רב ששת אמר מתניתין טעה בדבר משנה לפיכך חוזר. הא דבבכורות טעה בשיקול הדעת לפיכך ישלם מביתו ומותבינן עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ואמרו חכמים כשרה היתה וא"ל ר' עקיבא לר' טרפון מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם. והנה ר' טרפון בדבר משנה טעה דהתנן בפרק ואלו טרפות אלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו' עד ניטלה האם שלה. ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וחוזר בך דטועה בדבר משנה חוזר. ופרקי' חדא ועוד קאמר ליה ופשוטה היא. וא"ת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר הכי קאמר ליה לימא ליה אילו הות פרה הות הדרא לך דינך לאו דינא הוא ולא מידי עבדת כו'. א"ל רב המנונא לרב אסי הא דאמרת טעה בשיקול הדעת ישלם מביתו אפי' טעה בדר' חייא ור' הושעיא א"ל אין. ואפילו טעו בדרב ושמואל כלומר אם טעה ועשה באיסורי כשמואל ובממון כרב א"ל אין. ואפי' בדידי ובדידך א"ל וכי אנן קטלי קני באגמא אנן. כלומר חוטבי עצים אנן. רב חסדא אמר הא דתנן ישלם בשנשא ונתן ביד ומתניתין לא נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין. ואמרי' בשלמא חייב הזכאי משכחת לה בשנשא ונתן ביד שנטל מן הנתבע ונתן לתובע. אלא זיכה החייב היכי משכחת לה בשנשא ונתן ביד דליחייב ופשטינן כיון דאמר ליה לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא. ואקשינן עליה מתניתין דאוקמא בשלא נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין בשלמא לזכות משכחת לה כגון דאמר ליה חייב אתה ועדיין לא פרעו כלום ונמצא שטעה ע"פ שאמרו (פרעו) שיפרע מחזירין. אלא לחובה היכי משכחת לה כלומר שהיא עכשיו על דין האמת לחובה היכי משכחת לה כגון דא"ל פטור אתה וזיכה החייב ונמצא שטעה ודן על החייב שזכאי כיון שלא נשא ונתן ביד מחזירין הדין. והא אמרת למעלה דכיון דא"ל לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא וחייב לשלם. ופרקינן מתניתין חדא קתני והכי קתני מחזירין לזכות כגון דאמר ליה לזכאי חייב אתה שהיא חובה לו ואקשינן אי הכי גבי דיני נפשות נמי נימא חדא קתני וכי תימא הכי נמי דקתני מחזירין לזכות זכות

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' כה סעי' א:

יג ב ג ד ה מיי' שם הלכה [א] ג טוש"ע שם סעי' ב:

יד ו ז מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג וע"ש:

מסורת הש"ס

א) לעיל ו. ב"ק ק. קיז: בכורות כח:, ב) [לעיל ו. ע"ש וש"נ], ג) [שבת סג.], ד) לעיל ו. ה) ב"מ דעלמא וכ"ה בשאלתות, ו) בכורות כח:, ז) [שם ליתא], ח) שם: לקמן לג., ט) מחוק בכ"י.

גליון הש"ס

גמ' מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות. עיין קידושין דף סב ע"א ובחידושי מהרי"ט שם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו חוזר (א"ל רבינא לרב אשי) תא"מ ונ"ב ס"א א"ל רב המנונא לרב ששת: (ב) שם והתירוה מפני שאמר תודוס: (ג) שם שכל המומחה לב"ד פטור: (ד) שם טעית מומחה לב"ד אתה וכל המומחה לב"ד פטור מלשלם: (ה) תוס' ד"ה השתא וכו' בההיא דדן:

לעזי רש"י

מטריצ"א [מדרי"ץ]. רחם.

מוסף רש"י

טעה בדבר משנה. שמשנה מפורשת שטעה בה, חוזר. מחזיר את הדין ואינו משלם מביתו, וכיון דבדבר מפורש הוא אין דינו דין (לעיל ו.). דיין שטועה בדבר המשנה, שלא עשה כמשנה, חוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו אלא בטועה בשיקול הדעת (כתובות ק.). קטלי קני באגמא. חותכי קנים מן האגם (שבת צה. ע"ש). וסוגיא דשמעתא. הילוך דינא כחד מנייהו ואזלו אינהו ועבד כאידך, הלכך דייניה לא הדר, וכיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, האי בעל דין דנקט לה כי בעי לשלומי, לדידיה, ומיהו איהו בעי שלומי, כיון דסוגיא דעלמא כאידך (שם). שניטלה האם שלה. רחם שלה (בכורות כח.). והאכילה רבי טרפון לכלבים. שאלו לו עליה ואמר טריפה היא והאכילה לכלבים (שם). כדי שלא תלד. מפני שפרות וחזירות שלהן מעולין מאד ומוכרין אותן ביוקר ורוצין שלא ילדו במלכות אחרת כדי שיהו צריכין להם וחותכין אותן כדי שלא יתעברו שם ... הלכה חמורך טרפון. ... טועה בדבר משנה אתה. ... אי נמי בשיקול הדעת טעית. דאילו הוה קיימא ... פטור אתה מלשלם מומחה אתה (שם).